

**РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ
В ПЕРІОД ДРУГОЇ ВІЙНИ В КАРАБАСІ:
ВИСНОВКИ ТА ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ**

Роман Володимирович КВЯТКОВСЬКИЙ,

*магістр соціальної роботи,
ад'юнкт Національної академії сухопутних військ
імені Гетьмана Петра Сагайдачного
<https://orcid.org/0000-0002-7917-1739>*

**RUSSIAN PROPAGANDA AND DISINFORMATION DURING THE SECOND KARABAKH WAR:
CONCLUSIONS AND EXPERIENCE FOR UKRAINE**

The second war in Karabakh demonstrated that hybrid warfare is a real and effective tool for achieving strategic goals in modern conditions. This conflict became not only a military confrontation but also a battleground for active propaganda and disinformation, including from the indirect participant in this conflict Russian Federation. The Second Karabakh War provides valuable lessons for Ukraine, which can be used to strengthen national security and diplomatic efforts aimed at achieving victory in the hybrid Russian-Ukrainian war. In this context, researching Russia's role in spreading disinformation and manipulation in contemporary local conflicts, as well as analyzing the content, forms, methods, and ways of Russian disinformation and manipulation, is extremely important, especially in the face of Russian aggression against Ukraine.

Друга війна в Карабасі, активна фаза якої тривала у період з 27 вересня до 9 листопада 2020 року, продемонструвала, що гібридні війни є реальним і ефективним інструментом досягнення стратегічних цілей в сучасних умовах, а інформаційне протиборство стало невід'ємною частиною таких конфліктів. Цей конфлікт став не лише військовим протистоянням між Вірменією та Азербайджаном, але й плацдармом для активної пропаганди та дезінформації, в тому числі зі сторони опосередкованих учасників цього конфлікту, в першу чергу Російської Федерації [1, 2].

У цьому контексті, дослідження ролі Росії в поширенні дезінформації та маніпуляцій в локальних конфліктах сучасності, а також аналіз змісту, форм, способів та методів російської дезінформації та маніпуляцій являється надзвичайно важливим, особливо в умовах російської агресії проти України.

Україна накопичила певний досвід в результаті аналізу інформаційного протиборства та контрпропаганди в ході локальних конфліктів сучасності, зокрема періоду Другої карабаської війни. Проте, подальших досліджень та аналізу потребує саме зміст, форми, способи та методи російської дезінформації та маніпуляцій в ході вірмено-азербайджанського конфлікту в Карабасі. Оскільки результати таких розвідок створюють підґрунтя для вироблення та впровадження ефективних рекомендацій щодо протидії дезінформації та інформаційним маніпуляціям в російсько-українській гібридній війні. Вивчаючи досвід російської пропаганди та дезінформації в контексті сучасних збройних конфліктів, Україна може винести важливі уроки для зміцнення своєї інформаційної безпеки.

Беручи до уваги події 2020 року в Карабасі, слід зазначити, що одним із ключових напрямків російської пропаганди в цей період було акцентування на негативних сторонах дій Азербайджану та підтримка вірменської сторони з акцентом на героїчні досягнення армії Вірменії та невизнаної “Нагірно-Карабаської народної республіки” в цьому конфлікті.

На початку збройного протистояння в період Другої війни в Карабасі російські пропагандистські ресурси спочатку дотримувалися нейтралітету у своєму висвітленні подій, але після спілкування між президентами Вірменії та Росії російські інформаційні ресурси почали підтримувати вірменську сторону та поширювати антиазербайджанські матеріали, виконуючи вказівки адміністрації РФ [3].

Соціальні мережі, такі як Twitter, Facebook та Telegram-канали стали платформами для інтенсивного розповсюдження дезінформації. Російські агенти активно створювали та поширювали фейкові новини, меми та інші матеріали з метою формування вигідного для Росії світогляду в суспільстві, мобілізацію громадської думки як в Росії, так і за кордоном та спонукання до сприйняття ролі РФ у конфлікті як країни “миротворця”. Ця інформація містила такі аспекти, як:

“Тяжке становище цивільних мешканців Карабаху”: Пропагандисти показували зруйновані будинки, постраждалі міста та села, щоб викликати співчуття глядачів і заохотити реакцію глобальної громадськості.

“Добровольці з Вірменії”: Змістовною лінією було акцентування на масовому приїзді вірменських добровольців до Карабаху для боротьби на боці Вірменії, з підсиленням ідеї підтримки своїх земляків.

“Важкі втрати Азербайджану”: Російські пропагандисти демонстрували інформацію про втрати азербайджанських військових, щоб підкреслити важкість конфлікту та ризики, які несуть обрані військові дії [4].

Використання фейкових фотографій та відео: Російські медіа використовували фотографії та відео з інших конфліктів, або монтажі, щоб створити невірне уявлення про ситуацію в Карабасі. Наприклад, деякі фотографії полонених виявилися архівними зображеннями з іншого конфлікту.

Маніпуляція інформаційними заголовками: Російські новинні агентства часто використовували сенсаційні та вигідні для них заголовки, які не завжди відповідали реальному змісту матеріалу. Це призводило до сприйняття подій з іншого ракурсу.

Відвертання уваги: Російська пропаганда зосереджувалася на певних епізодах конфлікту, зводячи увагу громадськості від інших, більш суттєвих аспектів ситуації.

Спотворення геополітичних зв'язків : Російська пропаганда акцентувала увагу на геополітичних аспектах конфлікту та зв'язках сторін для впливу на дипломатичні процеси та підтримку від міжнародної спільноти.

Релігійні аспекти: Використання релігійних тем для створення певних наративів або зміни громадської думки, зокрема, заохочення релігійного екстремізму або протистояння на релігійних підставах.

Тиск на іноземні ЗМІ та експертів: Російська пропаганда спрямовувала атаки на іноземні ЗМІ та експертів, які висвітлювали не вигідні для Росії точки зору, з метою формування сумніви в об'єктивності інформації.

Російська пропаганда також активно використовувала елементи дезінформації для створення враження, що інші країни, зокрема Туреччина, втручаються в конфлікт на боці Азербайджану. Такі твердження створювали напруженість в міжнародних відносинах та викликали певні реакції на міждержавному рівні [5].

Після підписання тристоронньої мирної угоди між Вірменією та Азербайджаном і посередництва Росії 10 листопада 2020 року та фактичного припинення вогню, РФ активно поширювала інформацію про те, що “завдяки втручання Росії вдалось запобігти повномасштабній війні між Вірменією та Азербайджаном”, таким чином намагаючись втриматись в ролі “регіонального центру сили”. В результаті, для збереження та лобювання інтересів Кремля на пострадянському просторі, РФ все-таки зберегла свій вплив та тимчасово залишилась “миротворцем” на Кавказі [6].

Таким чином, війна за території в Карабасі перетворилась на конфлікт з безпосередніми та опосередкованими учасниками, де розмаїття дезінформаційних та пропагандистських методів стали не менш важливими, ніж військові дії.

Друга війна в Карабасі стала черговим випробуванням не лише для стосунків між Азербайджаном і Вірменією, а й плацдармом для впливу російської пропаганди, зокрема для формування образу конфлікту у світової громадськості у своїх інтересах. Такі технології активно використовуються Росією і в ході гібридної війни проти України. А інформаційний простір, на сьогодні, залишається пріоритетним “полем бою” для досягнення Російською Федерацією своїх стратегічних цілей.

Росія активно використовувала і використовує засоби масової інформації, соціальні мережі та інтернет-платформи для формування певного та вигідного для неї образу конфлікту. Зокрема, розповсюдження неправдивої інформації, інформаційні маніпуляції, провокування негативних настроїв в суспільстві стали характерними рисами російської пропаганди як в період Другої карабаської війни, так і в ході війни проти України [7].

Велика кількість дезінформаційних матеріалів, що поширювались та поширюються російськими джерелами, впливають на міжнародну спільноту, роблять конфлікти менш передбачуваними та збільшують їх потенційно негативний вплив на стабільність всередині країн і регіонів в цілому. Це було характерним в період Другої війни в Карабасі та застосовується Росією в російсько-українській війні [8].

У підсумку важливо зазначити, що вивчення російської пропаганди та дезінформації в період Другої війни в Карабасі є ключовим для розуміння механізмів інформаційного впливу, дозволяє розкрити складність інформаційного простору та важливість здатності громадськості ефективно реагувати на вплив інформаційних атак зі сторони РФ. Знання та усвідомлення цих процесів є критичними для створення об'єднаного підходу до протидії дезінформації та забезпечення інформаційної стійкості світу в цілому.

Друга карабаська війна має важливий досвід для України, який можна використати для зміцнення національної безпеки та дипломатичних зусиль спрямованих на досягнення перемоги в гібридній російсько-українській війні. А досвід інформаційного протистояння в період Другої війни в Карабасі доці-

льно врахувати при здійсненні заходів контрпропаганди, що сприятиме захисту інформаційного простору від негативного інформаційного впливу зі сторони РФ.

Також, одним з ефективних засобів протидії російській пропаганді є розвиток критичного мислення та медіаграмотності серед громадськості. Це може відбутися через введення спеціальних програм в освітніх закладах та проведення інформаційних кампаній. Водночас застосування новітніх технологій, таких як штучний інтелект та аналітичні програми, може сприяти ефективності перевірки фактів та виявленню дезінформації в реальному часі.

Список використаних джерел:

1. Nagorno-Karabakh: The Armenian-Azeri 'information wars' (2020), URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-54614392> (дата звернення: 22.11.2023).
2. Невидимий бій у Нагірному Карабаху: інформаційна війна між Вірменією та Азербайджаном (2020), <https://adastra.org.ua/blog/nevidimij-bij-u-nagirnomu-karabahu-informacijna-vijna-mizh-vmeniyeu-ta-azerbajdzhanom> (дата звернення: 22.11.2023).
3. Міжнародний круглий стіл “Особливості інформаційного супроводу бойових дій в Нагірному Карабаху” (2020), URL: <https://youtu.be/XJetrICO2Gk> (дата звернення: 22.11.2023).
4. ССО моніторили конфлікт в Нагірному Карабаху через російську пропаганду (2020), URL: <https://novynarnia.com/2020/11/19/sso-monitoryly/> (дата звернення: 23.11.2023).
5. Turkey deploying Syrian fighters to help ally Azerbaijan, two fighters say (2020), URL: https://www.reuters.com/article/us-armenia-azerbaijan-turkey-syria-idUSKBN26J25A/?utm_source=reddit.com (дата звернення: 22.11.2023).
6. Кремль оприлюднив текст угоди щодо Карабаху. В ньому немає згадки про турецьких миротворців (2020), URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ugoda-karabah-versija-kremlya/30940711.html> (дата звернення: 23.11.2023).
7. Пропаганда у війнах Росії на Кавказі та в Україні (2023), URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Lww9wBE-CXQ> (дата звернення: 23.11.2023).
8. Вірменія може стати наступною Україною: російська пропаганда та Нагірний Карабах (2023), URL: <https://ms.detector.media/propaganda-ta-vplivi/post/33066/2023-09-28-vmeniya-mozhe-stati-nastupnoyu-ukrainoyu-rosijska-propaganda-ta-nagirnyu-karabakh/> (дата звернення: 22.11.2023).